

Ruský příspěvek k české i slovenské recepci odkazu L. N. Tolstého

[recenze]
Kontaktům s titánskou osobností ruské klasické literatury **Lvem Nikolajevičem Tolstým** věnovala česká i slovenská kultura (včetně její rusisticky orientované části) už nemalou pozornost. V této souvislosti poněkud stranou zůstával zájem ruské literární historiografie – mj. i vzhledem k minulé politické „exkomunikaci“ T. G. Masaryka ze sféry ruského badatelského zájmu.¹ K nejnovějším edičním počínům, které vnášejí kvalitativní posun do ruského povědomí o celé této problematice, musíme bezesporu zařadit práci *Ясная Поляна. Неизвестные страницы*, kterou připravila a zasvěcenou úvodní statí *Забутые откровения Ясной Поляны* doplnila známá petrohradská bohemistka a celoživotní propagátor české literatury v Rusku **Irina Makarovna Poročkinová**.²

Podstatnou část publikace tvoří překlady vybraných vzpomínek a korespondence českých i slovenských osobností, které byly jistými průkopníky zájmu o ruskou kulturu, explicitně pak především o kontakty směřované ke spisovateli a mysliteli L. N. Tolstému.³ Najdeme zde mj. Masarykův nekrolog ke spisovateli úmrtí z časopisu českých „realistů“ ze dne 22. 11. 2010 – v ruském překladu nedávno

- 1 Právě Masarykovy kontakty s tímto ruským spisovatelem (včetně jeho návštěv Jasně Poljany) a mj. i s celou ruskou kulturou nelze z kontextu rusko-českého mezikulturního dialogu eliminovat.
- 2 Srov.: POROČKINA, I. M.: *Jasnaja Poljana. Neizvestnyje stranicy. Češskije i slovackije vospominanija o L've Tolstom*. Sankt-Peterburg; Rostok, 2013. ISBN 978-5-94668-112-4. Na adresu tohoto renomovaného nakladatelství („Росток“ znamená v češtině symbolicky „výhonek“ nebo „klíček“) se sluší poznamenat, že pod vedením jeho majitelky (**Ljubov Ivanovna Čikarova**) vychází v Petrohradu řada výborných, úspěšných a objevených publikací. Autorka recenzované knihy **doc. Irina Poročkinová**, působila řadu let na katedře slovenské filologie Fakulty filologie a umění Petrohradské státní univerzity. Mezi českými rusisty je mj. známa jako renomovaná překladatelka naší literatury, která má zásluhu na celé řadě kvalitních překladů děl takových českých osobností jako např. E. F. Burian, J. Wolker, J. Hašek, V. Dyk, V. Zamarovský, M. Kundera, T. G. Masaryk, S. K. Neumann, I. Olbracht, K. Poláček, M. Pujmanová, K. Světlá, K. Čapek, J. Škvorecký, Z. Mathauser aj. Spolu se svým, bohužel, už zemřelým manželem (básníkem a rovněž bohemisticky orientovaným – nejen překladatelem – ale i vzácným badatelem o české kultuře) **Igorem Inovem** (1930–2003) tak představují neopominutelnou kapitolu rusko-českých literárních a kulturních vztahů, za niž mj. byli v r. 2003 vyznamenáni našim Ministerstvem zahraničí medailí Jana Masaryka *Gratias agit*. Sr. k tomu, např.: RICHTEREK, O.: *Igor Inov – překladatel a propagátor české literatury v Rusku*. In: *Areálová slavistika a dnešní svět*. Brno: Česká asociace slavistů, 2010. S. 21–31, ISBN 978-80-7399-987-2.
- 3 Pro informaci českých a slovenských rusistů nutno vysvětlit zastřešující název této rozhodující části knihy *Чехословацкие воспоминания о Ясной Поляне*. Autorka tím rozhodně nemínila zpochybňovat současnou oddělenou samostatnost obou našich národů i jejich blízkých kultur, ale evidentně (vzhledem k oboustranné historicky těsné spolupráci) vycházela nejen z tradičního ruského vnímání této západoslovanské etnické i kulturní enklávy (koneckonců i české návraty k mnohým prezentovaným faktům byly v epoše našeho společného státu geneticky ukotveny. Bezprostřední motivací k tomuto názvu byl samozřejmě titul české publikace *Československé vzpomínky na Jasnou*

zesnulého významného bohemisty Olega Maleviče. V návaznosti editorka zařazuje i další Malevičovy překlady: Masarykovu přednášku o Tolstém ze dne 26. 11. 2010, Vzpomínky Karla Kramáře (na návštěvu Jasně Poljany) a slovenského osobního lékaře Tolstého – Dušana Makovického, českého spisovatele, překladatele a pedagoga, Karla Velemínského a Zdeňka Nejedlého, který, jak je známo, rovněž ruského spisovatele navštívil.

Navazují na ně pak jednak osobní vzpomínky slovenského lékaře, spisovatele a překladatele Alberta Škarvana (tyto vzpomínky a výňatky z deníků jsou do knihy zařazeny v překladu P. G. Bogatyryjova, známého ruského folkloristy, etnografa a překladatele⁴), jednak Masarykův obraz L. N. Tolstého z jeho knihy *Rusko a Evropa* v ruském překladu O. Maleviče. Z dalších zařazených dokumentů nutno připomenout vzpomínky na oslavy stého výročí Tolstého narozenin z pera K. Velemínského v překladu editorky I. M. Poročkinové a návazně i vzpomínky spisovatelovy dcery A. L. Tolsté.

Velmi pozitivně hodnotím i obsažený komentář iniciátorky celého vydání, nejen ilustrující její důvěrnou znalost českých a slovenských reálií, ale i zasvěceně přibližující prezentovanou problematiku ruskému čtenáři. Adekvátně vše doplňuje i jmenný rejstřík, dodávající této publikaci mobilní orientační atributy.

Nicméně považuji za vhodné zmínit se explicitně alespoň několika slovy o vzpomenu editorčině úvodní kapitole, jejíž výše zmíněný název *Забутые откровения Ясної Поляны* nepochybně může provokovat zájem ruských recipientů.⁵ Odhalované Tolstého kontakty s kulturou dvou západoslovanských národů totiž nepochybně mohou vyvolat zájem u širší ruské čtenářské komunity – za hranicemi slavistických kateder největších ruských univerzit. Poročkinová právě proto například přibližuje čtenáři zhutnělou genezi Tolstého zájmu o českou kulturu (opíral se mj. i o znalost díla J. A. Komenského, P. Chelčického aj., o „slovanskou“ tradici českého národního obrození, zrod české národní hymny atd.).

Autorka přitom prezentuje svou vlastní důvěrnou orientaci v české kultuře. Je na místě znovu připomenout, že mj. i ona přispěla (v intencích tradic petrohradské

Poljanu, jejímiž autory byli T. G. Masaryk, K. Kramář, D. P. Makovický, Z. Nejedlý a K. Velemínský; byla vydána v nakladatelství B. Kočího v Praze v roce 1925; jde tedy především o „autorskou poctivost“ kolegyně Iriny Poročkinové.

- 4 Mj. v minulosti byl za svůj zájem o českou i slovenskou kulturu odměněn čestným doktorátem nejen Univerzitou Karlovou v Praze, ale i Univerzitou Komenského v Bratislavě.
- 5 Nesmíme zapomínat, že osobnost Tolstého sice stále ještě v Rusku patří ke „zlatému fondu“ velké klasiky, ale kontakty tohoto „sloupu“ ruských literárních, pedagogických i společensko-provokujících diskusí s menšími slovanskými kulturami rozhodně nejsou všeobecně známé; zajímají se o ně především ruští bohemisté a slovákisté,

bohemistiky) k ruské rehabilitaci T. G. Masaryka⁶. Její publikace tak představuje výsledek doslova „mravenčí“ práce v ruských i českých archivech, ve fondech pražské Slovanské knihovny⁷, při osobní korespondenci s řadou osobností české literatury a kultury aj. Ona „zapomenutá odhalení Jasně Poljany“ tak přináší jednak pro ruské zájemce o odkaz L. N. Tolstého a rovněž tak pro ruské zájemce o českou kulturu a rusko-český mezikulturní dialog velmi inspirační impuls. Na jedné straně ilustrují Tolstého upřímný zájem o kulturu malého slovanského národa, který byl za jeho života pro oficiální ruskou politiku jen téměř zanedbatelnou součástí jiné evropské velmoci (tzn. Rakouska a později Rakousko-Uherska)⁸. Na straně druhé akcentuje Masarykův odkaz v historii diskuse mezi kulturou ruskou a formujícími se novými kulturami českou a slovenskou a přispívá tak k objektivnější recepci této velké osobnosti novodobé české politiky a kultury ve dříve k němu negativně naladěné kultuře (samozřejmě primárně v politice) ruské. Připomíná mj. i Masarykův zájem o slovesné umění⁹, zájem o celou plejádu významných představitelů ruské kultury konce 19. století (mj. vzpomeňme ilustrativně V. I. Lamanského, A. N. Pypina, N. N. Strachova, N. Ja. Grota a řadu dalších). Kromě toho připomíná i některé Masarykovy negativní dojmy z návštěv Ruska (např. objevování zoufalé bídy tehdejšího ruského venkova).

Irina Poročkinová se věnuje i dalším osobnostem z řad české (samozřejmě i slovenské) společnosti, jejichž zájmy se proluly s lokalitou Jasně Poljany a se spisovatelem Lvem Tolstým (ilustrativně bych připomenul nejen zmíněné postavy slovaků D. Makovického a A. Škarvana, ale třeba i nemálo aktivního českého K. Kramáře – včetně jeho naivních panslavistických snah). Domnívám se, že pro ruskou kulturu se tak představovaná publikace stává nesporným přínosem, napomáhajícím k objektivnímu poznávání historie vzájemných mezislovanských vztahů.

Oldřich Richterek

-
- 6 Patřila ke skupině petrohradských bohemistů, kteří se zasloužili o odhalení Masarykovy busty na nádvoří tamní univerzity; i česká veřejnost často neví, že Masaryk byl jejím čestným profesorem.
 - 7 Sluší se připomenout že právě Slovanská knihovna v Praze byla dosud nejčastějším objektem její dovolené, kam zpravidla (dříve i s manželem) jezdí bádát.
 - 8 Poročkinová v této souvislosti mj. připomíná (českým rusistům většinou známý) Tolstého zájem o J. A. Komenského, o P. Chelčického a naznačuje tak hlubší význam českého odkazu ve vývoji evropské kultury, kterým byl Tolstoj osloven.
 - 9 Není dnes už překvapivé, kolik místa při svých analýzách poznávaného Ruska opíral Masaryk právě na analýzu ruské klasické literatury, která promlouvala svým uměleckým podtextem o skutečné tváři ruské společnosti.